

■ COLUMNA

Tgi che ha egls per vesair

DA BERNARD CATHOMAS

En la davosa dumbra-
Eziun dal pievel da
l'onn 2000 decleran
35 095 persunas il ru-
mantsch sco lur linguatg
principal. Da quellas vivan
mo 17 941 u 53% en il
territori che l'Uffizi federal
da statistica considerescha
sco territori rumantsch. Il
rest da 47% viva ordaifer,
la gronda part en il Gri-
schun tudestg ed in pèr
paucs millis en autras re-
giuns svizras.

Dapi decennis va la po-
pulaziun enavos en
las regiuns perifericas da
l'entira Svizra. Ils cumins
rumantschs da la Surselva
(Cadi, Rueun, Foppa e
Lumnezia) avevan 1960
exact 22 297 abitants e
490 naschientschas. Il
2012 dumbra la popula-
ziun anc 20 939 persunas,
e quai er mo grazia ad in
augment considerabel a
Laax e (pli pitschen) a
Glion ed en in pèr autras
vischnancas, surtut en la
vischianza da Glion. Las
naschientschas crodan den-
tant da 490 sin 160, 67%
pli pauc che 1960. En la
Lumnezia croda la cifra da
naschientschas schizunt da
107 (1960) sin 19 l'onn
2012, (inclus Val Sogn Pie-
der), pia da 100% sin 18%
entaifer 50 onns. En bleras
vischnancas ch'avevan an-
nadas da 10 e dapli uffants

datti oz insumma nagins
pli.

En Val Müstair, en Sur-
e Sutses ed en Val
Schons è la situaziun pauc
meglra. Sulettamain en
l'Engiadina crescha la po-
pulaziun tranter 1960 e
2012; en Engiadin'Ota
(EO) marcantamain da
radund 10 500 sin bun
17 000 persunas (las pli
bleras na rumantschas!),
en Engiadina Bassa (EB)
da 6400 sin bun 8000. La
cifras da naschientschas sa
sbassan er en Engiadina,
dentant main massiv
ch'en Surselva. (EO da
190 sin 152, EB da 108
sin 65).

Ed en tut las regiuns
«rumantschas» – cun
excepziun da l'Engia-
din'Ota – moran dapi
l'onn 2000 dapli persunas
che quai ch'uffants na-
schan.

Basta cun las cifras. Pro-
babel fissan quellas anc
pli desastrusas sch'ins con-
siderass mo ils uffants che
naschan en famiglias ru-
mantschas. Mo dapi l'onn
2000 n'existan talas cifras
betg pli. La dumbraziun
succeda sin fundament dals
registers dad abitants com-
munals, e quels na cunteg-
nan sco ch'i para betg la
categoria: «linguatg». Daco
na dumondan las vi-
schnancas apparentamain
betg sunter il linguatg da
las persunas che s'annun-
zian per prender domicil?
U fan ellas quai e na dattan
betg or ils resultats? E sche
quai fiss uschia: pertge?

Sche nagut succeda vegni
Sad ir da mal en pir, er
cun il rumantsch. Durant
ch'ins s'occupa cun dumon-
das plitost lateralas emigre-
scha la giuventetgna, ne-
schan adina pli paucs uf-
fants ed i dat ordaifer il ter-
ritori tradiziunal prest dapli
Rumantschs ch'en las re-
giuns idiomáticas. Tge far?
S'unir, nua ch'ins sa. Ir vias
novas. Tge auter?

Tgirar mo l'agen curt-
gin è nagin recept. Fu-
siuns da vischnancas,
uniuns da scolas e la coor-
dinaziun da spitals mussan
co ins sa concentrar las for-
zas e tuttina mantegnair
quai che è vairamain agen
e decisiv. Il medem vala per
il linguatg.